

3. Jelentés az állattárról.

Sajnos, nem teljesülhet a tavalyi jelentésemben kifejezett az a reménységem, hogy a Tisztelt Közgyűlés elé most terjesztendő jelentésem az ulolsó legyen, amely még a Mikó-féle nyaralóban elhelyezett állattárról szól.

Az építkezés június eleje helyett, hivatalos formaságok miatt, csak augusztus közepén indulhatott meg. Bár a váratlanul sok földmunka, mielőtt a tulajdonképeni építéshez foghattak volna, egy hónapnál tovább tartott, az épület, hála a december közepéig kedvező időnek, mégis eljutott a második emeletig; és, mivel mindenik emeletet összefüggő vasbetonréteg takar, az elkészült emeletek, az alagsor, a földszint és az első emelet, kivéve az utóbbiból két termet és két szobát, tető alá is kerültek. Csak egy hónap kellett volna még, és tetőzetestől elkészül az egész intézet. Ha, amint reméltem, június elsején kezdheik vala, október közepén hozzá foghatnak a vakoláshoz és azt a hideg idő beállta előtt el is végezheik. Az épület az idei egész télen és nyáron át száradhatott és az ősszel belé költözhetünk volna. Így most meg kell várni a régi helyiségekben, valósággal lehetetlen állapotok között, még egy telet!

Azt hiszem, nem kell sokat bizonyítanom, hogy az állattár élete az 1907. évben is csak tengődés lehetett. Minden helyisége raktárszerűleg tele van zsúfolva; amennyire, az egy kivételével, nem fűthető múzeumi szobák (nem termek!) hőmérséke engedi, mindenikben állandóan dolgozunk a költözés előkészületein. Az állattárt tehát csupán a nyári szünet elején nyíthattuk meg rövid időre a közönségnek, amely akkor is csak igen kis részét láthatta fiókokban és mindenféle ládákbán összezsúfolt kincseinknek.

Hogy belőlük az érdeklődőknek valamit mégis megmutathassak, rendeztem az állattani intézetben a múlt tél folyamán három bemutató előadást. Főleg a napolii öböl állatvilágából raktam ki a tantermemben rögtönzött emelvényen minden alkalommal egy-egy gyűjteményt és annak bemutatását rövid, népszerű magyarázatokkal kísértem. Először „Örök vándorok“ címen a tenger lebegő (pelagicus) állatvilágát mutattam be; másodsor, mint „A tenger igazi munkásait“, azokat az állatokat, amelyeknek haláluk után megmaradó mész- vagy kovaváza, évszázadokon át fölhalmozódva a tengerfenéken, hatalmas rétegekké, kőzetekké tömörül és így a föld kérgének alakulatában is szerepet játszik. Mint ilyeneket, főleg a coralliumoknak változatos féleségeit mutogattam

meg hallgatóimnak. Az első két előadás után meggyőződtem róla, hogy nagyon is sokat, nagyon is sokfélét akartam mutatni abbéli igyekezetemben, hogy kincseinkből minél többet föltárjak. Így sok tárgyra nem jutott magyarázat, és az, amire jutott is, nagyon futólagos volt; több nem tellett annyi időből, amennyiig hallgatóim figyelmének ébrentartását remélhettem. Harmadik előadásomat „Tengeri csillagok“ címen már jóval szűkebb körre, a tengeri Tüskésbőrűekre szorítottam; de még ez a kör is túlságosan tágának bizonyult. Azt hiszem, általa is leginkább azt a meggyőződést érleltem meg Kolozsvár művelt közönségében, hogy állattárunk valóban gazdag, hogy nagyon sok szép dolog van benne és hogy jó volna, ha azt a sok szép dolgot nemcsak kivételes alkalmakkor láthatnák. Ez a méltó kívánság, melynek kifejezésére a közönség minden alkalommal nemcsak tantermemet, hanem intézetemnek minden odanyúló mellékhelyiségét is, ahonnét csak valamit is lehetett látni vagy hallani, zsúfolásig megtöltötte, mához két évre talán már csak mégis teljesülni fog.

Egyebekben nagyon rövidre foghatom az állattár múlt évi életének és működésének ismertetését, mert voltaképen csak utalnom kell az idén is arra, amit tavaly mondtam. Készültünk a költözködésre és közben gyarapítottuk az állattár állományát, amelynyire anyagi erőnktől, időnktől és munkánktól tellett.

Ami a költözködés előkészületeit illeti, két fő teendőnk volt. Az egyik, újra számba venni és az eddigi nem egységes, nehezen kezelhető, valamely adott speciesnek a gyűjteményben fölkeresésére egyáltalában nem alkalmas régi leltáraknál jobban lajstromozni az állattár anyagát. Ebből a célból a múlt évben az eddiginél nagyobb erővel folytattuk egy olyan cédula-katalogus elkészítését, amely betűrendben és olyan szerkezettel, mint egyetemi és múzeumi könyvtárunk új cédula-katalogusa, külön cédulát juttasson a gyűjteményben meglevő minden egyes rendszertani fajnak és azon jelezze a fajból meglevő példák számát, lelőhelyét és helyét a gyűjteményben, vagy a gyűjteményben való fölhasználásának módját. Tekintettel arra, hogy gyűjteményünk, a még végleg meg nem határozottakat is beleszámítva, sok ezer fajt tartalmaz és hogy ennek megfelelően ugyancsak ennyi ezer cédulát kell írunk és ezeket a cédulákat, mivel a gyűjteményben ugyanegy fajnak különböző időből, különböző helyekről származó és ma különböző tartókban, az adott hely szerint szétszórt példái vannak, meg annyiszor újra kézbe kell vennünk és rájuk följegyeznünk az illető fajokra vonatkozó adatokat: nem csodálható, hogy ehhez a munkához sok gyakorlatra, nagy beletanulásra és huzamos időre van szükség, tehát minél több emberre is volna szükség. Az állattárnak azonban csak egy alkalmazottja van, Fűhrer Lajos. Így kénytelen voltam, az igazgató-választmány jóváhagyásával, az állattár javadalmazásának terhére, hallgatóim közül alkalmazni a tőlünk telhető szerény tiszteletdíjért, egyes arra való és vállalkozó urakat, nevezetesen Gelei József végzett tanárjelöltet,

Mátyás Jenő és Boga Lajos tanárjelöltekét. Megfeszített munka árán az idén talán el is készülünk a lajstromozással.

Másik fő teendőnk a költözködés előkészületei közben, a jelenleg alkalmatlan, alig szállítható módon elhelyezett tárgyainkat alkalmasabb tartókba rakni. Hogy ebből a teendőből csak nagyon keveset végeztünk el, annak száz és egy oka közül csak egyet említek föl, azt, hogy olyan tartóink, fiókok, dobozok, üvegedények, aminőkre szükségünk volna, nincsenek, s eddig pénzünk sem volt a megrendelésükre. Legnagyobb részt papíros dobozokban vagy kíbélelt szivarskatulyákban elrakott bogárállományunkat csak úgy tudjuk a pusztulástól megóvni, ha minden untalan a szénkénegező ládába rakjuk. A közszemlére kitett bogaraink olyan szekrényekben vannak, amelyeket, ha helyükről elmozdítunk, minden összezúzódik bennük. Szó sincs róla, hogy mostani múzeumi butoraink közül csak egyet is átvihessünk az új helyiségekbe. Ami anyag, folyadékban eltéve, üvegben van, azt át lehet vinni az üvegében. De ami törékeny holmi szárazon van berakva, betűzködve a szekrényekbe, azt előbb máshova kell átrakni és mindjárt rendbe is kell rakni, jelző cédulákkal ellátni, mert ha, például, egy bogárgyűjtemény összehányódik, ha névjelei összecserélődnek, rengeteg munkába, esetleg a gyűjtemény értékét is felülmúlóba, kerül annak rendezése és újra meghatározása. A bogárgyűjteményeket ma már csaknem mindenütt a, mondhatni, nemzetközileg elfogadott, meghatározott méretű Deyrolle-féle fiókokban helyezik el s azokhoz készítik, az elhelyezendő fiókok számához képest, a szekrényeket. A szekrényeknek, illetőleg a fiókoknak olyanoknak kell lenni, hogy bennük a mi fiókjainkat egy-egy londoni, párisi vagy berlini gyűjtemény fiókjaival helyettesíteni, a mi fiókjainkat pedig bármely külföldi gyűjtemény bogárszekrényébe helyezni lehessen. Ilyen fiók kellene egyelőre legalább kétszáz. Nekünk még nincs egy sem. Darabja, nagyban való előállítás esetén, 12 korona. De még ennél is sokkal költségesebb a szükséges üvegneműek beszerzése: csak a legszükségesebb mintegy 10.000 koronába kerülne. Az állattár államsegélyének terhére eddig 100 darab Deyrolle-féle fiókot és körülbelül 4000 korona árú üveget rendeltem meg. Az utóbbiak között még egy sincs olyan, aminőkben az állatokat majd közszemlére kell kiállítani. Az erre való üvegek nagysága, formája és szerkezete is változó a kiállítandó tárgy természetes, alakja és méretei szerint. A szükséges típusok és mindenikből a szükséges szám megállapítása maga is igen nagy munka, amelyhez még hozzá sem foghattunk.

Mindezt most csak annak a megállapítására hozom föl, hogy az állattár elrendezése az új helyiségekben, oda átköltöztetése és már az átköltözés előkészítése is olyan követelményeket támaszt, úgy anyagiakban, mint szakavatott segéderők dolgában, amelyeknek az Erdélyi Múzeum-Egyesület, midőn állattárára évi 1400 koronát és az állattárhoz tudományos segédmunkásra évi 2000 koronát fordít és többet fordítani nem is hajlandó, — sokkal többet

nem is képes —, távolról sem felelhet meg. Itt más segítség kell, s a magyar közművelődés szégyene volna, ha a segítség elmaradna. A segítség szerencsére kínálkozik: az Erdélyi Múzeum gyűjteménytárainak teljes állami kezelése az Egyesület tulajdonjogának és főfelügyeletének főtartása mellett.

Az állattár gyűjteményének állománya a múlt évben is csak saját gyűjtésünk és vétel útján gyarapodott.

Gyűjtöttünk Izelt Lábúakból, főleg Bogarakból, mintegy 500 fajt, körülbelül 2000 példában, Puhatestűekből, főleg Csigákból 20 fajt, körülbelül 300 példában; Madarakból 12 fajt 19 példában. Az utóbbiak közül a szebeni és fogarasi hegyekben Führer Lajos úrtól gyűjtve, a következők: 4 drb *Haliaetus albicillus*, 2 drb *Aquila imperialis*, 1 drb *Gyps fulvus*, 1 drb *Circus caetus gallicus*, 1 drb *Bubo bubo*, 3 drb *Buteo buteo*. Nagy Jenő úrtól a Hortobágyon gyűjtött madarak a következők: 1 drb *Anser segetum*, 2 drb *Anser albifrons-intermedius*, 2 drb *Anser albifrons-ferreus*, 1 drb *Anser neglectus*, 1 drb *Anser cinereus*, 1 drb *Corvus corax*. Ezeken kívül gyűjtöttünk a tartalékgyűjtemény számára nagyobb számú kisebb Gerinczesállatot.

Vásárolt Madarak: 1 darab Urali Bagoly, 1 darab Vándor Sólyom.

Mindezeknél sokkal jelentékenyebb a Napolii-öböl Gerinczesállatainak egy igen gazdag gyűjteménye, melynek megváltásában és kikészítésében napolii tartózkodásaim alkalmával magam is közreműködtem s mely a hozzá szükséges, bár nem végleges, tartó edényekkel és alkohollal együtt, Kolozsvárra szállítva, mintegy 2100 koronába kerül. A gyűjtemény áll 199 fajból 320 példában.

Kérem jelentésem tudomásul vételét!

Dr. Apáthy István,
igazgató.